

УДК: 327.5:911.3]:316.776.23] (02)
DOI: 10.33099/2707-1383-2024-53-3-77-89

Дмитро ВЄДЕНЄВ

доктор історичних наук, професор
Національний університет оборони України
(Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8929-9875>
Електронна пошта: voyen_ist@ukr.net

Світлана КОСТИЛЄВА

доктор історичних наук, професор
НТТУ «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0909-7887>
Електронна пошта: kafhistory_ntuu_kpi@ukr.net

НАУКОВО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ВІЗІЇ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ США ЩОДО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА ЯК СТРАТЕГІЧНОГО КОМПОНЕНТА СУЧАСНИХ ВІЙН (ПЕРША ЧВЕРТЬ XXI ст.)

У статті здійснено воєнно-наукознавчий аналіз еволюції у США у першій чверті XXI ст. базових концептуальних поглядів на місце й функції інформаційного протиборства як одного із вирішальних й системоутворюючих компонентів новітньої парадигми війн та воєнного мистецтва (воєнно-політичної конфліктності) у контексті фундаментальних зсувів політичної світобудови та еволюції воєнного мистецтва. На прикладі США доводиться, що у теорії воєнного та спеціального мистецтва дедалі більшого значення набувають доктринальні (концептуальні) та науково-прикладні кластери застосування «непрямих дій» та невоєнних форм і методів протиборства, їх інтеграція (взаємодія) із міжвидовими військовими угрупованнями, котрі діють в єдиному інформаційно-розвідувальному просторі (у т.ч. із застосуванням штучного інтелекту).

Автори подають певні рекомендації для можливого врахування у розбудові (удосконаленні діяльності) інформаційно-безпекового компонента сектору безпеки і оборони України, посилення фундаментальної складової змісту професійної (спеціальної) підготовки спеціалістів із провадження діяльності у сфері стратегічних комунікацій, дослідження новітніх теорій та технологій діяльності у сфері впливу на масову свідомість, особливостей сучасних неконвенційних (гібридних) війн та конфліктів (комплексних дестабілізаційних кампаній).

Ключові слова: історія воєнного мистецтва, неконвенційні війни, інформаційно-психологічне протиборство, інформаційні технології, історія науки, наукознавство.

Постановка проблеми. Захист інформаційного суверенітету України та національного інформаційного простору виступає одним із пріоритетних напрямів оборонно-безпекової політики держави, що потребує активізації науково-аналітичного забезпечення цих зусиль, про які йдеться у доктринальних документах сфери безпеки і оборони держави. Так, *Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека кра-*

їни» (2020 р.)¹ серед існуючих та прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України визначила стрімке зростання

¹ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>

ролі інформаційних технологій у всіх сферах суспільного життя, розроблення систем озброєнь із використанням нових інформаційних технологій, посилення міжнародної конкуренції із застосуванням інформаційно-психологічних «інструментів національної сили». Нова *Стратегія воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона»*² неодноразово вказує саме на інформаційні фактори «підвищення рівня невизначеності і непередбачуваності безпекового середовища», у тому числі – посилення міждержавної конкуренції із застосуванням «...інформаційних, воєнних і гібридних інструментів», конкуренцію держав у сфері інформаційних й кібернетичних технологій.

Чинна *Стратегія інформаційної безпеки*³ проголосила інформаційну безпеку України складовою частиною національної безпеки України, яка б забезпечувала такий стан захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу, за якого належним чином забезпечуються конституційні права і свободи людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, доступ до достовірної інформації, існує ефективна система захисту і протидії нанесенню шкоди через поширення негативних інформаційних впливів тощо.

Значимо, що у вітчизняній воєнній науці та конфліктології утвердилися достатньо консенсусні погляди на сутність та ознаки модерних багаторівневих війн та конфліктів, котрі ведуться за участю (або між) державними і недержавними суб'єктами (див. наприклад: Бочарніков, В.П. & Свешніков, С.В. 2017; Пунда, Ю.В., Мінеєв, П.А. & Шепіцен, О.І. 2020; Нор, П.І., Борохвостов, І.В. & Соломицький, О.І. 2023). Їм властиве комбіноване застосування дій військового, дипломатичного, економічного та інформаційно-психологічного характеру, спрямованих на досягнення стратегічних цілей. Функції інформаційного про-

² Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України». Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>

³ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію інформаційної безпеки». Указ Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>

тиборства, сфера й напрями його ведення, інтеграції у воєнно-політичну та спеціальну (підричну) діяльність нині зазнають кардинального впливу поточної революції у військовій справі, котра являє собою багатовимірне явище, що поширюється на військову стратегію, оперативні й тактичні форми та способи ведення збройної боротьби, військової організації та управління тощо (див.: Даник, Ю.Г. & Пермяков, О.Ю. 2018).

По суті, йдеться про глибоку зміну парадигми воєнного мистецтва та воєнно-політичної конфліктності в цілому. З певної функції у системі всебічного забезпечення бойових та спеціальних дій інформаційно-психологічний вплив перетворився на чинник управління воєнно-політичними процесами, корегування стратегії й різноманітного моделювання суспільно-політичної реальності й майбутнього. Одним із базових явищ сучасної політичної реальності та конфліктності виступає інформаційна боротьба (ІБ, нерідко вживається і поняття «інформаційна війна»⁴) як комплекс різноманітних заходів інформаційного характеру із впливу на світову спільноту, інститути міжнародної безпеки для дезорганізації державного управління та управління військами, підриву морально-психологічної стійкості особового складу військових формувань та населення противника тощо. У сучасному світі реальністю стало досягнення інформаційної переваги над противником проведенням інтегрованих інформаційних війн стратегічного рівня, інформаційно-ударних операцій (кампаній) через силовий вплив (у т.ч. вогнево-електронне придушення) на системи державного і військового управління (див. докладніше: Кротюк, В.А. (за ред.). 2021; Бедь, В. В. & Петрик, В. М. (за заг. ред.). 2018; Ткачук, П.П., Гула, Р.В. & Сивак, І.О. 2015).

На нашу думку, продуктивним напрямом науково-когнітивного супроводження захисту інформаційного виміру буття держави і суспільства є поглиблене студювання усього спектру відповідних витончених й високотехнологічних загроз, структур, форм, методів, технологій інформаційної агресії та особливостей модерного інформаційно-психологічного протиборства.

⁴ Вважається, що поняття «інформаційна війна» вперше вжив у 1967 р. колишній директор ЦРУ Ален Далес у книзі «Таємна капітуляція», а власне наукове тлумачення явища «інформаційних війн» одним із перших у 1960-і рр. надав канадський філософ і дослідник впливу медіа як засобів комунікації на аудиторію Герберт Маклюен (1911–1980).

Відповідно, важливим аспектом у дослідженнях порушеної проблеми видається вивчення еволюції науково-концептуальних та науково-практичних поглядів на сутність й провадження інформаційного протиборства, що набули прискореного розвитку у рамках радикальної зміни парадигми воєнного мистецтва на межі ХХ–ХХІ століть.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі праці спеціалістів із проблематики інформаційної боротьби розкривають зміст базових науково-концептуальних схем, створених зарубіжною воєнною наукою провідних держав світу, як основи розробки власне тактико-технологічних засад інформаційного впливу на противника (Даник, Ю.Г. & Пермяков, О.Ю. 2018; Пермяков, О.Ю., Рябцев, В. В. & Вернер, І. Є. 2004; Певцов, Г.В., Залкін, С.В., Сідченко, С.О. & Хударковський, К.І. 2019; Слюсаренко, А.В. 2024 та ін.). У цьому відношенні заслуговує на високу оцінку і розвиток наукових напрямів (шкіл) у царині комплексного дослідження теорії й практики «інформаційних війн» науково-педагогічними колективами Інституту інформаційно-комунікаційних технологій та кібероборони (випускає фахове видання «Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони») та Інституту стратегічних комунікацій Національного університету оборони України, Житомирського військового інституту імені С.П.Корольова, Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, Військового інституту КНУ імені Тараса Шевченка, Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки та стратегічних комунікацій Національної академії Служби безпеки України.

Питання доктринально-статутної основи ІБ порушувалися у роботах з історії цього напрямку воєнного й спеціального мистецтва в цілому та певних інформаційно-психологічних операцій у рамках локальних війн та конфліктів (Вилко, В.М. 2005; Жарков, Я.М. 2007; Жарков, Я.М., Петрик, В.М. & Присяжнюк, М.М. 2013; Странніков, А.М. 2006; Черник, П. & Шумка, А. 2008 та ін.).

Аналіз еволюції доктринальних засад інформаційно-психологічної боротьби на межі ХХ–ХХІ ст. у контексті творення державної системи протидії ним міститься у численних працях із забезпечення інформаційної безпеки України (див. наприклад: Жарков, Я.М., Дзюба, М.Т. & Замаруєва, І.В. 2008; Жарков, Я. 2015; Остроухов, В. В., Присяжнюк, М. М., Фармагей, О. І. & Чеховська, М. М. 2021; Рось, А.О., Биченок, М.М. & Вітковський, В.В. 2011; Уханова, Н. С. 2022).

Докладніше розвиток науково-практичних поглядів на інформаційне протиборство у науковому просторі України висвітлено в окремих працях автора (див. наприклад: Веденєєв, Д.В. & Семєнюк, О.Г. 2022).

Водночас вітчизняні дослідники переважно зосереджуються на питаннях стратегій й технологій, розвитку арсеналу та інфраструктури інформаційних війн, їх місця у воєнній стратегії та спеціальній діяльності, реалізації конкретних інформаційно-психологічних кампаній (операцій) у локальних війнах та конфліктах та розробленні форм і методів протидії загрозам інформаційній безпеці України. Малодослідженою стороною проблеми залишається поглиблений аналіз розвитку наукової та доктринальної основи інформаційних війн у провідних країнах світу.

Метою статті є воєнно-науковознавчий аналіз еволюції базових концептуальних поглядів на місце й функції інформаційного протиборства як одного із вирішальних й системоутворюючих компонентів новітньої парадигми війн та воєнного мистецтва (воєнно-політичної конфліктності) у контексті фундаментальних зсувів політичної світобудови та еволюції воєнного мистецтва у перші десятиліття ХХІ століття.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні військові кампанії межі ХХ і ХХІ століть (досяжні, щоправда, лише технологічно високорозвиненим та багатим країнам) призвели теоретиків і практиків збройних сил (ЗС) США і блоку НАТО до висновку про появу повноцінної інформаційної сфери воєнно-політичного протиборства. Одночасно, феномен «інформаційної війни» інтегрувався у мережевоцентричну модель організації військових дій та стратегію сучасної неконвенційної («гібридної») конфліктності, де нерідко основні військово-спеціальні заходи підпорядковані задуму й перебігу саме інформаційної дестабілізуючої кампанії.

Розвиток теорії та практики протиборства в інформаційно-віртуальному просторі призвів і до промовистих змін у структурі збройних сил США. Зокрема, у 2009 р. у їх складі сформували Об'єднане кібернетичне командування (Unified U. S. Cyber Command, USCYBERCOM) у підпорядкуванні Об'єднаного стратегічного командування ЗС, дія якого мала б бути поширена на «всі аспекти ведення бойових дій», забезпечення захисту інформаційних комп'ютерних мереж МО і проведення атак на інформаційні ресурси ймовірних противників. Розроблювалися «інтегровані концепції» (на період до 2030 р.) розбудови та

застосування армії, що розкривали перспективи її застосування на межі ключових областей, на «стиках» провідних функцій збройної сили, у т.ч. – концепція «ведення бойових дій в єдиному інформаційному просторі». Доповідь «Єдина оперативна обстановка» (2010 р.) висувала такі прогнози щодо змін тенденцій збройної боротьби, зокрема щодо:

- набуття нею «гібридного характеру» – сполучення рис класичних міждержавних війн, війн між державою та повстансько-партизанськими (ірегулярними) силами, активне застосування сил спецоперацій (котрі включали структури інформаційно-психологічних операцій, ПІСО);
- перетворення інформаційно-кібернетичного простору на нове середовище військового протиборства;
- застосування дестабілізаційних дій по відношенню до території та суспільної свідомості ворожих держав (народів) для насадження безладу та анархії.

Концептуальний документ МО США (2012 р.) «Утримуючи глобальне американське лідерство. Пріоритети військового будівництва в XXI столітті» наголошував на важливості комплексного застосування різних компонентів ЗС та проведення операцій в «єдиному інформаційному просторі». Розвиваючи положення даного документа, з'явилася концепція застосування збройних сил «Єдині сили – 2020» із прогнозом розвитку оперативної обстановки та перспективних напрямів застосування армії США, котра наголошувала на необхідності підготовки й ведення нетрадиційних бойових дій та дій в інформаційно-кібернетичному просторі.

До 2014 р. вже існували 24-а кібернетична армія Військово-повітряних сил і 10-й кіберфлот ВМС, до 10 тис. спеціалістів із кібербезпеки працювали у Центрі стратегічних і міжнародних досліджень у рамках програми US Cyber Challenge (назагал, до 100 армій світу нині мають структури і підрозділи із кібератак і кіберзахисту) (Певцов, Г.В., Залкін, С.В., Сідченко, С.О. & Хударковський, К.І. 2019; Сидорин, А. Н., Прищепов, В. М., Акуленко В. П. 2013, с. 280–291).

Про непересічну роль, яку відводили у сучасних війнах інформаційному впливу на свідомість людських спільнот (противника) представники євроатлантичної воєнно-політичної еліти, промовисто свідчили слова тодішнього командувача Центральним командуванням (2010–2013 рр.) ЗС

США Джеймса Меттіса⁵, що встановлення контролю над можливістю цільової аудиторії отримувати, сприймати та реагувати на інформацію здатне замінити заходи із захоплення території, що забезпечить у перспективі перевагу збройних сил США⁶. Варто зазначити, що згадані настанови прямо вплинули на прийняту у 2015 р. Стратегію національної безпеки США та засновану на ній концепцію «Перемога у складному світі – 2020» (яка визначила п'ять «полів бою», у т.ч. інформаційно-кібернетичне) та сім сфер протиборства, включаючи інформаційне й поведінкове.

З урахуванням інноваційного характеру сучасних війн, розвитку новітніх засобів комунікацій та впливу на масову свідомість у євроатлантичній воєнно-теоретичній думці склалася нова типологія компонентів (основних різновидів) інформаційного протиборства:

- радіоелектронна боротьба (РЕБ, Electronic Warfare, EW);
- психологічні операції (Psychological Operations, PSYOPS);
- мережеві операції (Computer Network Operations, CNO);
- заходи з оперативного маскування (Military Deception, MILDEC);
- заходи із забезпечення безпеки власних сил і засобів (Operations Security, OPSEC) (Певцов, Г.В., Залкін, С.В., Сідченко, С.О. & Хударковський, К.І. 2019, с. 24–25).

Згадані воєнно-організаційні зрушення супроводжувалися інтенсифікацією науково-аналітичного забезпечення. Приблизно із 2010 року відкрився новий якісний етап алгоритміки воєнно-політичної конфліктності, заснований на постулатах теорій «керованого хаосу», «гібридних війн», «операцій на основі ефектів», «глобально-інтегрованих кампаній» у «єдиному інформаційному просторі» та «багатосферних операцій». У свою чергу, настанови «війни керованого хаосу» й «гібридної війни» характеризувалися перенесенням акцентів силового протиборства із військової сфери до інформаційно-когнітивної, у площину цивілізаційних цінностей.

⁵ **Меттіс Джеймс** (нар. 1950 р.). Генерал у відставці. Міністр оборони США у 2017–2018 рр. У його спільних з Ф. Хоффманом працях запроваджено й обґрунтовано поняття (концепт) «гібридна війна».

⁶ **Mattis, James** (2012). The Future of Influence in Warfare. *Joint Force Quarterly*. Issue 64, 1st. Quarter.

У 2012–2013 рр. у США та Великій Британії на рівні відповідних відомств, розвідувальних служб, наукових закладів і університетів почався інтенсивний пошук концептуальних засад та алгоритмів нового інформаційно-психологічного протиборства. На міжпартійній основі була підтримана запропонована міністром оборони США (2013–2015 рр.) Чаком Хейгелом т.зв. «Третя стратегічна програма інвестицій та інновацій», котра, зокрема, закликала усунути бар'єри між державною та приватною економічною та науково-технологічною сферами (аби вони спільно працювали на оборону і національну безпеку) і зосередитися на розробленні зброї і технологій «глобального домінування» (на цю роль висунули й інформаційно-кібернетичні технології).

Принциповим моментом стало висунування т.зв. «третьої стратегії компенсації» (2014 р., Third Offset Strategy) – перенесення центру ваги із силового протиборства у когнітивно-інформаційну область, масштабне залучення невоєнних інструментів досягнення політичних цілей, посилення ідеологізації та інформатизації військової сили, тоталізації контролю за інформаційною сферою та особистістю (контроль світового інформаційного простору, поширення технологій «штучного інтелекту», «цифровізація» усіх сфер життя). Особливе значення стало надаватися масованому інформаційному та психологічному впливу на усі суб'єкти збройної боротьби, стимулювання внутрішнього колапсу противника (Вильданов, М. & Резяпов, Н. 2021, с. 9–11).

Тривало науково-аналітичне розроблення проблеми місця й розширення функцій інформаційного протиборства у сучасній війні та воєнному мистецтві. Зокрема, у 2012–2013 рр. у збройних силах США провели низку тематичних конференцій під керівництвом заступника начальника управління з глобальних операцій Об'єднаного комітету начальників штабів (ОКНШ) збройних сил й начальника управління з інформаційних операцій (ІО) апарату заступника міністра оборони з політичних питань, на яких піддали всебічному обговоренню перспективи розвитку теорії ІО на середньострокову перспективу в інтересах розроблення профільних концептуальних документів національного й відомчого рівнів.

Ключовою ідеєю в обговоренні згаданих форумів стало розроблення «перспективної концепції інформаційних операцій» як складової «глобально інтегрованих операцій» (котрі залишаються одним із провідних постулатів військово-концептуальних поглядів у США). У вересні

2012 р. у США відбулося висунування інноваційних засад військового будівництва та застосування силових структур, котрі мають бути імплементовані до 2025 року. Нова концепція отримала назву «Глобально інтегрованих операцій» (ГІО).

Вважалося, що у теорії розроблення й проведення ГІО пріоритетними постануть такі системоутворюючі елементи, як: управління військами (силами); захоплення, утримання й використання ініціативи у всіх операційних середовищах (наземному, повітряному, космічному, морському й кібернетичному) й забезпечення узгодженості дій із кожним із них; зведення до мінімуму небажаних наслідків військових операцій (включаючи власні втрати й втрати цивільного населення).

У цілому, на початку 2014 року концептуальні погляди воєнно-політичного керівництва та командування збройних сил США на проблеми ведення збройної боротьби зосереджувалися у таких ключових документах, як «Стратегія національної безпеки», «Стратегія національної оборони» (компетенція Міністерства оборони), «Національна військова стратегія» (Комітет начальників штабів), а також у профільних доповідях та настановних документах згаданих інстанцій. На думку дослідників, одним із перманентних завдань військового блоку американської державності виступало «формування єдиного інформаційного простору» та ведення асиметричних (ірегулярних) дій щодо противників, що у сучасних умовах неодмінно передбачає інформаційно-психологічні операції парамілітарних й «неурядових» структур.

У США у період з 2014 р. було ухвалено низку воєнно-безпекових доктринальних документів (Оперативна концепція армії США «Перемога у складному світі 2020–2040», жовтень 2014 р.; Національна військова стратегія США, червень 2015 р.; Стратегія національної безпеки США, 2017 р.; Стратегія національної оборони, січень 2018 р.; Національна кіберстратегія, вересень 2018 р. тощо), у цілому заснованих на т.зв. «стратегії наступального стримування». Були розроблені розпорядчі документи прямої дії у віртуальному просторі. Серед них відомо про прийняту у 2018 р. нову когнітивну стратегію роботи у соціальних мережах, розроблення стратегії «Троянський кінь» (дестабілізація противника на основі поєднання кібератак та диверсійно-терористичних акцій) (Селиванов, В.В. & Ильин, Ю.Д. 2020, с. 49).

Прийнята у червні 2015 р. нова редакція «Національної воєнної стратегії» підкреслювала намір Америки відігравати лідерську роль у світі

та провідну місію у формуванні коаліції держав для протистояння «ревізіоністські налаштованим державам», що передбачало готовність збройних сил до проведення операцій у будь-якому регіоні світу, наявність у них «необхідних бойових можливостей для завдання поразки агресору в будь-якому конфлікті, незалежно від його розмаху, напруги й тривалості». Говорячи про виклики національній безпеці та інтересам США, документ серед основних загроз виокремлював прагнення низки держав до «регіонального лідерства», включаючи розвиток кібернетичних сил і засобів, сучасних технологій, чому має протистояти «інтегрована військова стратегія», що включає і засоби захисту інформаційного простору та кібернетичні сили, створення «єдиного інформаційного середовища»⁷.

Корегувалися і уявлення про один із наріжних елементів інформаційного протистояння – інформаційні операції. Як зазначають дослідники, військові спеціалісти США й провідних країн світу поступово відходили від поняття «інформаційно-психологічна операція» на користь терміна «інформаційна операція». Інформаційна операція оголошувалася основною формою інформаційної боротьби, а інформаційно-психологічні дії мали точитися в її рамках на тактичному рівні. У польовому статуті ЗС США з організації та ведення інформаційних операцій FM 3113 від 25 січня 2013 р. вилучили термін «інформаційно-психологічна операція» (Левченко, О. 2013, с. 24).

Відповідно до Настанови ОКНШ ЗС США JP 3-13 «Інформаційні операції», завойовувати та утримувати інформаційну перевагу над противником треба через проведення інформаційних операцій, тобто спільним застосуванням під час військових операцій спеціальних дій в інформаційному просторі для вчинення впливу, порушення або взяття під контроль процесу прийняття рішень потенційним або реальним противником при одночасному захисті від аналогічних дій з його боку. Специфічними рисами ІО, що відрізняють їх від інших форм протистояння, є відсутність чітких меж за часом, розмірами та операційними сферами; складність виявлення відповідальних за їх планування, прихованість дій та засобів; надання суттєвого впливу на ефективність ведення бойових дій противником; можливість досягти

⁷ The National Military Strategy of the United States of America 2015. URL: https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Publications/2015_National_Military_Strategy.pdf.

перемоги із найменшими втратами або змусити противника припинити спротив. Згаданий документ визначив такі компоненти інформаційної боротьби, як: стратегічні комунікації; організація міжвідомчої взаємодії; заходи зі зв'язків з громадськістю; воєнно-цивільна взаємодія; кібероперації; забезпечення безпеки власної інформації та інформаційної інфраструктури; космічні операції; операції з підготовки та поширення спеціальної інформації; розвідувальне забезпечення ІО; дезінформація; забезпечення безпеки й прихованості у діях військ; спеціальні технічні операції; операції в електромагнітному спектрі; використання лідерів іноземних цільових аудиторій (Заполев, С., & Паршин, С. 2021, с. 3–4).

Настанова ОКНШ ЗС США JP 3-05 «Спеціальні операції» (16 липня 2014 р.) з-поміж провідних завдань ССО (або видів спеціальних дій, що передбачали цілеспрямований вплив на людську свідомість) визначало інформаційне забезпечення ведення військових дій, ведення нетрадиційних військових дій, забезпечення зв'язків із цивільною адміністрацією і населенням⁸.

У настанові ОКНШ ЗС США JP 1-02 (січень 2016 р.)⁹ зазначалося, що різновидом спеціальних операцій є інформаційне забезпечення військових дій (military information support operations, MISO), що являють собою сплановані дії щодо поширення цілеспрямованої інформації на зарубіжні аудиторії для вчинення впливу на їх емоції, мотивацію поведінки, світобачення, а також корегування діяльності іноземних урядів, організацій, суспільних груп й окремих персон у вигідному для організаторів інформоперацій напрямі¹⁰. У статутних документах підкреслювалося, що військовослужбовці сил спецоперацій (ССО) мають вільно володіти іноземними мовами й мати належні гуманітарні (етнокультурологічні) знання.

Як зазначають дослідники сучасних ССО, у мірі розмивання межі між регулярними та іррегулярними (неконвенційними) бойовими та спеціальними діями дедалі більшого поширення набували «гібридні бойові дії» (hybrid warfare), у яких вплив на морально-психологічний стан особового складу силових формувань та населен-

⁸ JP 3-05. Special Operations (16 July 2014). P. IX-XII. URL: http://pentagonus.ru/doc/jp3_05.pdf

⁹ The Joint Publication (JP) 1-02, Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms. As Amended Through 15 February 2016. 483 p. URL: http://pentagonus.ru/doc/jp1_02.pdf

¹⁰ The Joint Publication (JP) 1-02..., p.152.

ня виступає одним із суттєвих факторів успіху операцій. При цьому подібні дії розглядалися як стрижень т.зв. «непрямого впливу», спрямованого на примушення противника відмовитися від своїх намірів, підірвати його політичну легітимність, виключити вплив на місцеве населення без застосування збройної сили або її мінімізації.

Відповідно, силам спецоперацій рекомендувалося створювати «гібридні» органи управління (із включенням представників загальних військових сил, інших відомств та уповноважених від партнерів та союзників). Приділялася увага удосконаленню застосування невоєнних спеціальних методів, у т.ч.:

- проведенню перед початком операцій інформаційно-психологічного впливу на населення та особовий склад не тільки країни, де будуть проводитися спецоперації, а й сусідніх;
- підготовці друкованих матеріалів спецпропаганди на усіх мовах і говірках регіону дій з урахуванням традиційної культури та низького освітнього рівня населення, для чого пропонувалося залучати місцевих релігійних діячів;
- забезпеченню місцевого населення радіоприймачами та іншим засобами отримання зовнішньої інформації.

Варто звернути увагу на обставину, що наочно демонструє те пріоритетне значення, яке надається впровадженню у військові (армійські) формування США (поряд із згадуваними структурами ССО та спецслужбами) тактики й структур інформаційно-психологічного забезпечення бойових дій та «стабілізаційних операцій» у різних регіонах світу. Вже із тактичного рівня частинам армії США могли надаватися профільні підрозділи («команди людського профілю», human terrain teams) із вивчення та оцінки суспільно-політичної та соціокультурної обстановки у районах бойових дій в інтересах досягнення інформаційної переваги над противником та мінімізації власних втрат.

Як визнавалося у підготовленому у 2008 р. капітаном Натаном Фінні¹¹ навчально-довідковому виданні для таких команд, поштовхом до їх появи стало усвідомлення важливості гуманітарного

¹¹ Доктор філософії, історик, політолог. Працював спеціальним помічником командувача – керівником оперативної групи Індо-Тихоокеанського командування США, офіцером по зв'язках із громадськістю в Афганістані. Співробітник Командування доктрин та підготовки армії США.

чинника в ході військових місій США в Іраку та Афганістані. Однією з функцій команд стала підготовка рекомендацій командирам щодо захисту особового складу від негативних фізичних та інформаційно-психологічних впливів противника, досягнення повної реалізації морального потенціалу своїх військ та мінімізації втрат. До складу типової команди входили керівник, два науковці із соціальних питань, два організатори досліджень та 4 аналітики¹².

Необхідно зазначити, що початок третього десятиліття ХХІ ст. позначився продовженням пошуків (корегуванням) концептуальних підходів до стратегії і практики інформаційно-психологічної боротьби (важливої складової неконвенційної конфліктності), провідними різновидами якої виступали ППО, ПСО, керовані кампанії комплексної дестабілізації суспільно-політичного ладу, проксі-війни. Інформаційне протиборство остаточно отримало статус одного із вирішальних чинників неконвенційної (гібридної) конфліктності та її «сірих зон» (одного із основних ТВД гібридної війни). На активне творення й використання «сірих зон» в інформаційній боротьбі вказувалося, зокрема, у «Тимчасових вказівках із стратегії національної безпеки» США від 2021 року. Утвердилася і стратегічна настанова про зосередження основних зусиль сторін у військовій інформаційній сфері на досягненні вирішальних переваг у використанні інформації в операціях та діях різної інтенсивності.

Нині США утримують у цілому роль лідера у сфері розроблення інноваційних підходів, наукових поглядів та технологій у царині інформаційно-психологічного та когнітивного протиборства. Завдання й функції інформаційного протиборства закріплені у базових документах сфери національної безпеки США, розподілені для виконання між комплексом державних відомств і установ (вважається, що це до 150 урядових організацій, без урахування приватних та науково-освітніх структур, чия діяльність координується на високому рівні). Серед таких документів – «Стратегія національної безпеки», «Стратегія національної оборони», «Національна військова стратегія», «Національна кіберстратегія», «Міжнародна стратегія дій США в кіберпросторі» та інші.

У жовтні 2022 р. президент США Дж. Байден затвердив нову Стратегію національної безпе-

¹² Finney N. Human Terrain Teams Handbook, 2008. P.5–11. <https://info.publicintelligence.net/humanterrainhandbook.pdf>

ки (концептуальну й правову базу стратегічного планування на середньострокову перспективу), в якій закріплено курс Вашингтона на комплексне стримування росії та Китаю. При цьому рф розглядалася як джерело найбільш «гострої, прямої, реальної» загрози для США, Китай – як «найбільш значущий» стратегічний суперник США на найближчі десятиліття, котрий прагне змінити світовий порядок з опорою на зростаючу економічну, воєнну та технологічну потужність. Серед інших «постійних загроз» названі КНДР, Іран та «терористичні організації». Акцентувалася увага на багатогранному характері сучасних викликів, у рамках яких ядерний та інші воєнні чинники доповнюються наступальними можливостями в інформаційному та кібернетичному просторах. Відповідно, перед військовим відомством США ставилося завдання підготовки до протистояння у різних середовищах, включаючи інформаційно-кібернетичне протиборство (Маяков, І. Э. 2023).

Нині спектр основних загроз національній безпеці в США¹³ поділяють на чотири категорії, у т. ч. – підривні загрози, обумовлені застосуванням новітніх технологій, включаючи інформаційні та кібернетичні.

Доктринальна думка США виходить із незмінної настанови про необхідність досягнення й збереження інформаційної переваги, під якою, передусім, розумілося використання передових технологій для акумулювання, аналізу й швидкого поширення інформації як запоруки переваги у рішеннях і діях. Йдеться про новітні інформаційно-комунікаційні технології, автоматизовані системи комплексного управління військовими діями, високоточну роботизовану зброю, що забезпечує системну перевагу в управлінні бойовими діями та мінімізацію втрат. Окремо доцільно назвати психологічні, когнітивні, медійні технології цілеспрямованого впливу на управлінські та інтелектуальні прошарки, масову свідомість, творення людських спільнот із завданими світоглядними й поведінковими властивостями.

18 листопада 2023 р. видання «The Washington Times» повідомило про творення в США єдиної формалізованої системи координації зусиль з ведення психологічних операцій між військовими, розвідувальними та цивільними відомствами (структурами). Тоді міністр оборони США

¹³ Державою, здатною поставити під сумнів глобальну перевагу США, називають Китай. До держав, потенційно здатних ефективно протидіяти США, відносять росію та Індію.

Ллойдом Остіном репрезентував доповідь під назвою «Стратегія дій в інформаційному середовищі». Як вважають коментатори, стратегія відображала прагнення силовиків самим формувати «інформаційне поле бою» й домінувати в онлайн-пропагандистських війнах епохи цифрових технологій. Новий підхід передбачав, що військові та цивільні оборонні організації будуть протидіяти російській і китайській системам інформаційного протиборства та стратегічного дезінформування, спираючись на відповідні структури Пентагона та підтримку науки (дослідницькі центри при університетах – UARC) й неурядових та комерційних організацій. При проведенні «операцій в інформаційному середовищі» («operations in the information environment» – OIE) передбачалася інтеграція зусиль командувачів об'єднаними силами з Державним департаментом для протидії негативним зарубіжним наративам.

Самі операції в інформаційній площині будуть поділятися на психологічні операції, зв'язки з громадськістю, цивільні справи, спільні операції в електромагнітному спектрі, кібероперації, спеціальні технічні заходи та «дезінформаційну діяльність». Стратегія передбачала такі напрями ведення інформаційного протиборства: «люди і організації»; програми; політика і управління; партнерство¹⁴.

Висновки. У першій чверті ХХІ ст. новітні системи й засоби управління, інноваційні технології впливу на свідомість індивіда й соціальних спільнот дозволили перейти від військових дій руйнівного характеру до переважаючого функціонально-структурного впливу на противника на манівцях досягнення над ним інформаційно-когнітивної переваги. Протиборство (конкурентність) у сфері суспільної свідомості (менталітет, світобачення, цивілізаційне-ціннісні ряди, інтелектуальне середовище індивідів і суспільства в цілому тощо) та площина ухвалення рішень стало вагомим й перспективним компонентом війн і воєнних конфліктів.

Розгляд розвитку у США науково-концептуальних поглядів на інформаційне протиборство підтверджує, що своєрідною константою воєн-

¹⁴ Gertz Bill. Pentagon turns to press flacks and academics to help fight information wars New strategy outlines revised approaches to meet Chinese, Russian deception. URL: https://www.washingtontimes.com/news/2023/nov/18/pentagon-turns-press-flaks-and-academics-help-fight/?utm_source=RSS_Feed&utm_medium=RSS

но-теоретичної думки початку ХХІ століття стало розуміння того, що в епоху високих технологій реалізація воєнно-політичних та військово-стратегічних цілей досягається не тільки прямим застосуванням військової сили, а і інших «непрямих» форм боротьби (дипломатичних, розвідувально-підривних, асиметричних, економічних, інформаційно-психологічних, когнітивних, ментальних, геофізичних, екологічних тощо), котрі стають невід'ємною частиною алгоритмів протиборства при стійкій тенденції зростання значення невійськових форм і засобів протиборства.

Відповідно, в теорії воєнного та спеціального мистецтва дедалі більшого значення набувають доктринальні (концептуальні) та науково-прикладні кластери застосування «непрямих дій» та невоєнних форм і методів протиборства, механізмів їх інтеграції (взаємодії) із міжвидовими військовими угрупованнями, котрі діють в єдиному інформаційно-розвідувальному просторі (у т.ч. із застосуванням штучного інтелекту).

Проведене дослідження дало змогу авторам запропонувати певні рекомендації для можливого урахування у розбудові (удосконаленні діяльності) інформаційно-безпекового компонента сектору безпеки і оборони України. Думається, що заслугове на запозичення поширена в США та країнах НАТО практика оперативного й систематичного оновлення (подекуди – щорічного) змісту доктринальних і статутних документів у сфері інформаційно-психологічного протиборства та інформаційної безпеки – для гнучкого й своєчасного урахування змін воєнно-політичної обстановки, динаміки викликів національній безпеці та деструктивних наративів, змісту настроїв у суспільстві тощо.

Розроблення (оновлення) доктринальних документів у сфері захисту інформаційної сфери української держави та інформаційної боротьби мала б здійснюватися на постійній основі, на засадах міждисциплінарної та міжгалузевої синергії. При цьому Апарат РНБО України міг би виступати координатором роботи відповідних постійних робочих (аналітичних, проектних) груп із представників відповідних органів державного і військового управління, їх відомчих науково-дослідних (науково-освітніх) установ, Національного інституту стратегічних досліджень, установ НАН, НАПрН України та інших установ.

З урахуванням досвіду США та Центрив передового досвіду НАТО, доробків спеціалізованих науково-дослідних установ з вивчення проблем інформаційно-психологічного протиборства й кі-

бербезпеки у контексті інноваційних особливостей війн «шостого покоління» та неконвенційної (гібридної) конфліктності, перспективною вважаємо підготовку новітніх науково-практичних досліджень з метою посилення наукового забезпечення функціонування загальнодержавної системи протидії інформаційним загрозам та забезпечення інформаційної безпеки.

Нагальною видається необхідність розроблення концептуальних документів у галузі діяльності національної системи стратегічних комунікацій. При цьому потребують визначення її змістові пріоритети, механізми координації діяльності складових її системи, а також виокремлення функцій (напрямів спеціалізації) цих функціональних складових: інструментарію «м'якої сили» у міжнародній діяльності; структур інформаційного протиборства й контрпропаганди військових формувань та спеціальних служб; інститутів зв'язків з громадськістю; системи захисту інформаційно-когнітивної безпеки держави і суспільства.

Видається доцільним посилення фундаментальної складової змісту професійної (спеціальної) підготовки спеціалістів із провадження діяльності у сфері стратегічних комунікацій: вивчення новітніх теорій та технологій діяльності у сфері впливу на масову свідомість, особливостей сучасних неконвенційних (гібридних) війн та конфліктів (комплексних дестабілізаційних кампаній), опанування сучасними знаннями у сфері соціальної інженерії, соціальної психології, мережевоцентричного управління, інформаційних комунікацій тощо.

Враховуючи творення відомчих кластерів системи стратегічних комунікацій (передовсім – у секторі безпеки і оборони України), важливим, на нашу думку, є запровадження відповідних освітньо-професійних програм та навчально-наукових підрозділів (центрів, кафедр, лабораторій тощо) як базових для підготовки фахівців зі стратегічних комунікацій за профілем їх відомчих (функціональних) компонентів.

Поширення новітніх, технологічного витончених доктрин і практик руйнування соціоментальної сфери (консцієнтальні, «ментальні», «поведінкові» війни) вимагає постійного розвідувального, науково-аналітичного моніторингу й осмислення цих нестандартних загроз, створення загальнодержавної системи випередження й протидії цілеспрямованій руйнації соціокультурної та духовно-гуманітарної сфери суспільного й державного буття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Бедь, В. В. & Петрик, В. М. (за заг. ред.). (2018). *Інформаційно-психологічне протиборство*. К.: ПАТ «ВПОЛ», 386 с.
- Бочарніков, В.П. & Свешніков, С.В. (2017). Погляди на характер сучасних воєнних конфліктів. *Наука і оборона*. № 1, с. 3–8.
- Бураков, Ю.В. (2016). Теоретичні аспекти класифікації локальних війн та збройних конфліктів сучасності. *Військово-науковий вісник*. Вип. 25, с. 214–232.
- Веденєєв, Д.В. & Семенюк, О.Г. (2022). *Розвиток в Україні науково-концептуальних та організаційно-функціональних засад протидії інформаційно-психологічній зброї як знаряддю гібридної конфліктності*. К.: ДП «Інфотек», 256 с.
- Вилко, В.М. (2005). *Інформаційно-психологічне забезпечення збройних сил США в локальних війнах і збройних конфліктах 1950–2000 рр. (історичний аспект)* (автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 20.02.22 – військова історія). Київ, 20 с.
- Вильданов, М. & Резяпов, Н. (2021). Еволюція воєнної стратегії США в ХХІ столітті. *Зарубежне воєнне обозрение*. № 9, с. 9–18.
- Даник, Ю.Г. & Пермяков, О.Ю. (2018). Сучасні інформаційні технології забезпечення національної безпеки і оборони: реалії та тенденції розвитку. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. № 1, с. 159–176.
- Дзюба, М.Т., Жарков, Я.М. & Онищук, М.І. (2006). *Нарис теорії і практики інформаційно-психологічних операцій*. К.: ВІТІ НТТУ КПІ, 471 с.
- Жарков, Я. (2015). Інформаційна боротьба як фактор національної безпеки України. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Вип. № 50, с. 87–92.
- Жарков, Я.М. (2007). *Інформаційно-психологічний вплив на війська та населення противника (1939 – 2000 рр.)* (автореф. дис. ... канд. іст. наук: спец. 20.02.22 – військова історія). Київ, 20 с.
- Жарков, Я.М., Дзюба, М.Т. & Замаруєва, І.В. (2008). *Інформаційна безпека особистості, суспільства, держави*. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 274 с.
- Жарков, Я.М., Петрик, В.М. & Присяжнюк, М.М. (2013). *Інформаційно-психологічне протиборство (еволюція та сучасність)*. К.: ВПОЛ, 248 с.
- Заповлев, С. & Паршин, С. (2021). Основные составляющие информационных операций вооруженных сил США. *Зарубежне воєнне обозрение*. № 10, с. 3–11.
- Кротюк, В.А. (за ред.). (2021). *Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс*. Харків: ФОП Федорко М. Ю., 558 с.
- Левченко, О. (2013). Форми ведення інформаційної боротьби: практичний підхід до понятійного апарату. *Наука і оборона*. № 3, с. 21–26.
- Маяков, І. (2023). Еволюція доктринальних установок США. *Зарубежне воєнне обозрение*. № 9, с. 12–14.
- Нор, П. І., Борохвостов, І. В. & Соломицький, О. І. (2023). Основні тенденції розвитку форм і способів ведення збройної боротьби. *Наука і оборона*. № 1, с. 20–27.
- Остроухов, В. В., Присяжнюк, М. М., Фармагей, О. І. & Чеховська, М. М. (2021). *Інформаційна безпека*. К.: Ліра-К, 412 с.
- Пермяков, О.Ю., Рябцев, В. В. & Вернер, І. Є. (2004). Інформаційні технології в збройній боротьбі: тенденції та перспективи використання. *Наука і оборона*. № 2, с. 32–41.
- Певцов, Г.В., Залкін, С.В., Сідченко, С.О. & Хударковський, К.І. (2019). Планування інформаційно-психологічної операції на основі реалізації циклів Бойда. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. № 1, с. 23–29.
- Пунда, Ю. В., Мінесь, П. А. & Шепіцен, О. І. (2020). Деякі особливості підготовки держави до відсічі збройній агресії з урахуванням змін у характері збройних конфліктів. *Наука і оборона*. № 3, с. 3–7.
- Рось, А.О., Биченок, М.М. & Вітковський, В.В. (2011). *Інформаційна безпека держави у воєнній сфері*. К.: НУОУ імені Івана Черняховського, 348 с.

Селиванов, В.В. & Ильин, Ю.Д. (2020). О комплексировании средств и способов подготовки асимметричных ответов при обеспечении. *Военная мысль*. № 1, с. 48–60.

Сидорин, А. Н., Прищепов, В. М. & Акуленко, В. П. (2013). *Вооруженные силы США в XXI веке*. М.: Кучково поле; Военная книга, 800 с.

Слюсаренко, А.В. (2024). Розвиток концептуальних та організаційно-технологічних поглядів на інформаційне протиборство у збройних силах США (1991 – початок XXI ст.). *Воєнно-історичний вісник*. № 2(52), с. 79–90.

Странніков, А.М. (2006). *Інформаційна боротьба у воєнних конфліктах другої половини XX століття*. К.: Альтерпрес, 192 с.

Ткачук, П.П., Гула, Р.В. & Сивак, І.О. (2015). *Інформаційна війна і національна безпека*. Львів: НАСВ, 265 с.

Уханова, Н. С. (2022). *Проблеми протидії негативним інформаційним впливам та захисту інформаційної безпеки людини і суспільства*. Київ-Одеса : Фенікс, 120 с.

Черник, П. & Шумка, А. (2008). Інформаційно-психологічні операції у війнах та збройних конфліктах другої половини XX – початку XXI ст. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. № 6, с. 126–133.

REFERENCES

Bed, V.V. & Petryk, V.M. (ed.). (2018). *Informatsiino-psykholohichne protyborstvo* [Informational and psychological confrontation]. К.: PAT «VIPOЛ», 386 s. [In Ukrainian].

Bocharnikov, V.P. & Sviesnikov, S.V. (2017). Pohliady na kharakter suchasnykh voiennykh konfliktiv [Views on the nature of modern military conflicts]. *Nauka i oborona*. № 1, s. 3–8 [In Ukrainian].

Burakov, Yu.V. (2016). Teoretychni aspekty klasyfikatsii lokalnykh viin ta zbroinykh konfliktiv suchasnosti [Theoretical aspects of the classification of local wars and modern armed conflicts]. *Viiskovo-naukovy visnyk*. Vyp. 25, s. 214–232 [In Ukrainian].

Viedenieiev, D.V. & Semeniuk, O.H. (2022). *Rozvytok v Ukraini naukovo-kontseptualnykh ta orhanizatsiino-funktsionalnykh zasad protydii informatsiino-psykholohichnii zbroi yak znariaddiu hibrydnoi konfliktnosti* [The development in Ukraine of scientific-conceptual and organizational-functional principles of countering informational-psychological weapons as a tool of hybrid conflict]. К.: DP «Infotek», 256 s. [In Ukrainian].

Vylko, V.M. (2005). *Informatsiino-psykholohichne zabezpechennia zbroinykh syl SShA v lokalnykh viinakh i zbroinykh konfliktakh 1950–2000 rr. (istorychnyi aspekt)* [Information and psychological support of the US armed forces in local wars and armed conflicts 1950–2000 (historical aspect)] (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv, 20 s. [in Ukrainian].

Vyldanov, M. & Reziapov, N. (2021). Evoliutsiia voennoi strategii SShA v XXI veke [The evolution of US military strategy in the 21st century]. *Zarubezhnoe voennoe obozrenie*. № 9, s. 9–18 [In Russian].

Danyk, Yu.H. & Permiakov, O.Yu. (2018). Suchasni informatsiini tekhnolohii zabezpechennia natsionalnoi bezpeky i oborony: realii ta tendentsii rozvytku [Current information technologies for national security and defense: realities and development trends]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii u sferi bezpeky ta oborony*. № 1, s. 159–176. [In Ukrainian].

Dziuba, M.T., Zharkov, Ya.M. & Onyshchuk, M.I. ta in. (2006). *Narys teorii i praktyky informatsiino-psykholohichnykh operatsii* [Essay on the theory and practice of informational and psychological operations]. К.: VITI NTTU KPI, 471 s. [In Ukrainian].

Zharkov, Ya. (2015). Informatsiina borotba yak faktor natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Information struggle as a factor of national security of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Viiskovoho instytutu Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. Vyp. № 50, s. 87–92 [In Ukrainian].

Zharkov, Ya.M. (2007). *Informatsiino-psykholohichnyi vplyv na viiska ta naselennia protyvnyka (1939 – 2000 rr.)* [Informational and psychological impact on enemy troops and population (1939-2000)] (Extended abstract of Candidate's thesis). Kyiv, 20 s. [in Ukrainian].

Zharkov, Ya.M., Dziuba, M.T. & Zamaruieva, I.V. (2008). *Informatsiina bezpeka osobystosti, suspilstva, derzhavy* [Information security of the individual, society, state]. К.: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet», 274 s. [In Ukrainian].

Zharkov, Ya.M., Petryk, V.M. & Prysiazniuk, M.M. (2013). *Informatsiino-psykholohichne protyborstvo (evoliutsiia ta suchasnist)* [Informational and psychological conflict (evolution and modernity)]. K.: VIPOL, 248 s. [In Ukrainian].

Zapolev, S. & Parshyn, S. (2021). Osnovnye sostavliaiushchye informatsyonnykh operatsyi vooruzhennykh syl SShA [The main components of information operations of the US armed forces]. *Zarubezhnoe voennoe obozrenie*. № 10, s. 3–11 [In Russian].

Ros, A., Buchenok, M. & Vitkovskiy V. (2011). *Informatsiina bezpeka derzhavy u viiskovii sferi* [Information security of the state in the military sphere]. Kyiv, 348 s. [In Ukrainian].

Krotiuk, V.A. (ed). (2021). *Viiny informatsiinoi epokhy: mizhdystsyplinarnyi diskurs* [Wars of the Information Age: An Interdisciplinary Discourse]. Kharkiv: FOP Fedorko M. Yu., 558 s. [In Ukrainian].

Levchenko, O. (2013). Formy vedennia informatsiinoi borotby: praktychnyi pidkhid do poniatiinoho aparatu [Forms of information warfare: a practical approach to the conceptual apparatus]. *Nauka i oborona*. № 3, s. 21–26 [In Ukrainian].

Maiakov, Y. (2023). Evoliutsiia doktrynalnykh ustanovok SShA [The main components of information operations of the US armed forces]. *Zarubezhnoe voennoe obozrenie*. № 9, s. 12–14 [In Russian].

Nor, P. I., Borokhvostov, I. V. & Solomytskyi O. I. (2023). Osnovni tendentsii rozvytku form i sposobiv vedennia zbroinoi borotby [The main trends in the development of forms and methods of armed struggle]. *Nauka i oborona*. № 1, s. 20–27 [In Ukrainian].

Ostroukhov, V. V., Prysiazniuk, M. M., Farmahei, O. I. & Chekhovska, M. M. (2021). *Informatsiina bezpeka* [Information security]. K.: Lira-K, 412 s. [In Ukrainian].

Permiakov, O.Yu., Riabtsev, V. V. & Verner, I. Ye. (2004). Informatsiini tekhnologii v zbroinii borotbi: tendentsii ta perspektyvy vykorystannia [Information technologies in armed conflict: trends and prospects of use]. *Nauka i oborona*. № 2, s. 32–41. [In Ukrainian].

Pievtsov, H.V., Zalkin, S.V., Sidchenko, S.O. & Khudarkovskiy, K.I. (2019). Planuvannia informatsiino-psykholohichnoi operatsii na osnovi realizatsii tsykliv Boida [Planning of informational and psychological operations based on the implementation of Boyd's cycles]. *Nauka i tekhnika Povitrianykh Syl Zbroinykh Syl Ukrainy*. № 1, s. 23–29 [In Ukrainian].

Punda, Yu. V., Minieiev, P. A. & Shepitsen, O. I. (2020). Deiaki osoblyvosti pidhotovky derzhavy do vidsichi zbroinii ahresii z urakhuvanniam zmin u kharakteri zbroinykh konfliktiv [Seven features of state preparation for repelling armed aggression, ting into aczont changes in the nature of armed conflicts]. *Nauka i oborona*. № 3, s. 3–7 [In Ukrainian].

Selyvanov, V.V. & Ylyn, Yu.D. (2020). Okompleksyrovanyu sredstv y sposobov podhotovky asymmetrychnykh otvetov pry obespechenyy [On the integration of means and methods for preparing asymmetric responses when providing security]. *Voennaia mysl*. № 1, s. 48–60 [In Russian].

Sydoryn, A. N., Pryshchepov, V. M. & Akulenko, V. P. (2013). *Vooruzhennye sily SShA v XXI veke* [The US Armed Forces in the 21st Century]. M.: Kuchkovo pole; Voennaia knyha, 800 s. [In Russian].

Sliusarenko, A.V. (2024). Rozvytok kontseptualnykh ta orhanizatsiino-tekhnolohichnykh pohliadiv na informatsiine protyborstvo u zbroinykh sylakh SShA (1991 – pochatok XXI st.) [The development of conceptual and organizational and technological views on information warfare in the US armed forces (1991 - the beginning of the 21st century)]. *Voienno-istorychnyi visnyk*. № 2(52), s. 79–90 [In Ukrainian].

Strannikov, A.M. (2006). *Informatsiina borotba u voiennykh konfliktakh druhoi polovyny XX stolittia* [Information struggle in military conflicts of the second half of the 20th century]. K.: Alterpres, 192 s. [In Ukrainian].

Tkachuk, P.P., Hula, R.V. & Syvak, I.O. (2015). *Informatsiina viina i natsionalna bezpeka* [Information struggle in military conflicts of the second half of the 20th century]. Lviv: NASV, 265 s. [In Ukrainian].

Ukhanova, N. S. (2022). *Problemy protydii nehatyvnyim informatsiinym vplyvam ta zakhystu informatsiinoi bezpeky liudyny i suspilstva* [Problems of counteracting negative information influences and protection of information security of people and society]. Kyiv-Odesa : Feniks, 120 s. [In Ukrainian].

Chernyk, P. & Shumka, A. (2008). Informatsiino-psykholohichni operatsii u viinakh ta zbroinykh konfliktakh druhoi polovyny XX – pochatku XXI st. [Information and psychological operations in wars and armed conflicts of the second half of the 20th - beginning of the 21st century]. *Visnyk NU «Lvivska politekhnika»*. № 6, s. 126–133 [In Ukrainian].

Dmytro VIEDIENIEIEV

*Doctor of Historical Sciences, Professor
The National Defence University of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8929-9875>

Svitlana KOSTYLIEVA

*Doctor of Historical Sciences, Professor
The National Technical University
«Kyiv Polytechnic Institute» (Kyiv, Ukraine)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0909-7887>

**SCIENTIFIC AND CONCEPTUAL VISIONS
IN THE US ARMED FORCES REGARDING INFORMATION WARFARE
AS A STRATEGIC COMPONENT OF MODERN WARS
(FIRST QUARTER OF THE XXI CENTURY)**

The article provides a military-scientific analysis of the evolution in the USA in the first quarter of the 21st century of basic conceptual views on the place and function of information warfare as one of the decisive and system-forming components of the latest paradigm of wars and military art (military-political conflict) in the context of fundamental shifts in the political world structure and the evolution of military arts. Using the example of the USA, it is proved that in the theory of military and special art, doctrinal (conceptual) and scientific-applied clusters of the use of “indirect actions” and non-military forms and methods of confrontation, their integration (interaction) with interspecies military groups operating in a single information and intelligence space (including with the use of artificial intelligence) are gaining more and more importance.

Taking into account the creation of departmental clusters of the system of strategic communications (primarily in the security and defence sector of Ukraine), it is important, in our opinion, to introduce appropriate educational and professional programs and educational, and scientific units (centres, departments, laboratories, etc.) as the basis for training specialists in STRATCOM according to the profile of their departmental (functional) components.

The spread of the newest, technologically sophisticated doctrines and practices of the destruction of the socio-mental sphere (conscientious, “mental”, “behavioural” wars) requires constant intelligence, scientific and analytical monitoring and understanding of these non-standard threats, the creation of a nationwide system of anticipating and countering the purposeful destruction of socio-cultural and spiritual-humanitarian spheres of social and state existence.

Keywords: *history of military art, unconventional wars, information and psychological warfare, information technologies, history of science, scientific studies.*